

PETDESET LET KIPARJA TONETA LOGONDRA

Ob retrospektivni razstavi akad. kiparja Toneta Logondra v galeriji na loškem gradu ob kiparjevi 50-letnici (1982) je treba povedati, da* je to bil doslej edini celoviti prikaz njegovega ustvarjanja od najbolj drobnih del, kot so značke in plakete, mimo plastik običajnih velikosti do spomenikov. (Glej tudi katalog razstave, ki ga je izdal in založil Loški muzej 1982. Vse reprodukcije so iz tega kataloga).

Tone Logonder je diplomiral pri prof. Frančišku Smerduju, ki mu je bil med študijem vzor in se je v svojih zgodnjih portretih zgledoval pri njem. Odmik od vzornika začutimo v portretu »Andrejček«, kjer Logonder poleg otroške psihe že išče tudi polnoplastično formo. Od te neposredne navezanosti na tradicionalno reševanje portretne plastike se je oddmaknil predvsem v zanimivem portretu za spomenik Antonu Ažbetu.

Drugo zvrst v Logondrovi ustvarjalnosti predstavlja ciklus figuralnih plastik

na temo kmečkih žensk. V tem zaokroženem tematsko zaprtem kiparskem svetu je odmev na severnjaško barlachovsko smer Logonder občuteno prestavil v domačo žanrsko vzdušje (Klepetulji, Cipkarica, Žena s pinjo in druge). Začetek te zvrsti, ki je kiparja pripeljala v stilizacijo, najdemo v portretu Mati. To je doprsno upodobljena kmečka žena, odeta v pled, ki ga je ohranil tudi v poznejših variantah celih stoječih figur »Kmečke žene«, v katerih so najbolj opazni premiki v vedno večjo stilizacijo. Plastiko variira s posamičnimi zaobljenimi ploskvami vse do rahlih detajlov, ki se pojavljajo kot nakazana opora konstruktivnim elementom človeške figure. Notranjo napetost poudarjajo med ploščenjem nastopajoče vzbokline, tako da pod ogrinjalom le slutimo človeško telo.

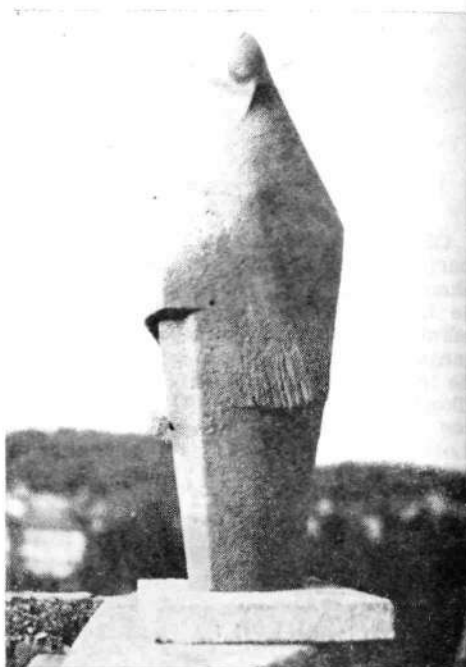
Portret Andrejčka

Tretje poglavje predstavljajo prav gotovo spomeniki, ki jih je doslej naredil deset in zadnji med temi je javna plastika, postavljena na prostem v Podlubniku. To je končna realizacija cele vrste plastik z naslovom »Kmečka ženica«, ki jih je začel delati že na likovni akademiji. Za diplomsko delo je zmodeliral kip, ki mu je dal naslov »Kmečka žena«. Plastika predstavlja v pled odeto kmečko ženo s cekarjem v roki. Ker pled pokriva ves zgornji del ženice, je vsa plastika strnjeno zaokrožena v valjasto obliko, kar ga je takrat še posebej zanimalo, saj je dejal, da želi pri plastiki podati samo najbistvenejše stvari, vse nebitveno pa odstraniti in s tem pridobiti na izrazu, ki naj bi pritegnil gledalca in mu govoril s svojo plastično oblikovnostjo. Zelje, da bi to plastiko izklesal v kamnu, ni urenčil, ampak jo je ulil v drugem materialu, in sicer v betonu. Čeprav je ta plastika velika skoraj tri metre, se med stolpniciami novega naselja v Podlubniku skoraj izgubi. Ni je mogoče doživljati kot monumentalno predimenzionirano javno spomeniško stvaritev, ker zahteva od gledalca intimen pristop.

Ko že govorimo o Logondrovih javnih delih jih bomo našli tako, kot so nastajala.

- 1959 je izdelal relief za poslopje banke v Skofji Loki v Solski ulici,
- 1965 doprni spomenik Oskarja Kovačiča pred šolo z njegovim imenom v Ljubljani,
- 1967 doprni spomenik Ivanu Groharju v Groharjevem naselju v Skofji Loki,
- 1969 bronasta figurarna plastika Agata in Jurij pred NAMO v Skofji Loki,
- 1971 doprni spomenik Antonu Ažbetu v Dolenčicah,
- 1971 doprni spomenik Ivanu Tavčarju pred osnovno šolo v Gorenji vasi v Poljanski dolini,
- 1979 spomenik (bronasti portret v reliefu) Lovrencu Koširju v Luši,
- 1980 reliefa za spomenik NOB na Prtovcu,
- 1981 doprni portret Borisa Ziherla za spomenik pred šolskim centrom usmerjenega izobraževanja »Boris Ziherl« v Skofji Loki, isto leto je postavil spomenik Ivanu Groharju v Sorici,
- 1982 pa že omenjeno plastiko — spomenik »Kmečka žena«.

Tako kot ta slednji spomenik je skoraj polnih dvajset let snoval tudi spomenik Ivanu Groharju v Sorici.

Studija za kmečko ženo

Povrnimo se h Groharju, k ideji za spomenik, katere realizacija je spala polnih dvajset let. Takrat si je zamislil slikarja Ivana Groharja v tipični drži slikarjev, ki delajo na prostem. Predvsem impresionisti so si v močnem soncu pri ogledovanju motiva z roko zasenčili oči, da so lahko bolje opazovali igro barv in barve v ostrih sencah. Ideja od osnutka naprej ni bistveno spremenjena razen rahlega premika Groharjeve desnice in korenitejšega posega pri drži nog in stoji. Tone Logonder pravi, da je spomenik pravilno postavljen v Sorici, da mora Groharjeva roka ob določenem času zasenčiti obraz upodobljenca. Prav iz te dvignjene roke je izpeljal vso plastiko in seveda pri tem naletel na vrsto težav. Roka mu razbija enotnost figure, ki je zato ni mogel oblikovati v duhu Kmečke žene in drugih tovrstnih plastik. Zato se je odločil za rahlo stiliziran in povsem realistično koncipiran spomenik. Če bi sedaj lahko delal naprej, bi figuro gotovo privedel do čistih plastičnih form. Zakaj pa ni že prej delal na tem? Da, to je vprašanje, na katerega lahko samo delno odgovorimo v tem članku, ker zadeva mnogo širšo obravnavo (Tone Logonder bi gotovo odgo-

Čipkarica

voril, da je treba živeti, zaslužiti za življenje. Če bi samo študiral na plastiki oziroma spomeniku, za katerega ni bilo videti nikjer naročnika, bi mu trda predla. Bilo pa bi to uresničljivo po zgledu »zagrebškega modela«, ki s pogodbo zagotavlja slikarju nemoteno enoletno pripravo razstave ali kiparju nemoteno delo dve leti in v nekaterih primerih celo več. Pod takimi pogoji bi Tone Logonder lahko studiozno reševal vse kiparske probleme na spomeniku. Tako pa je od prve seje odbora za postavitve spomenika, ki je bila v aprilu 1980, do sprejetega naročila v letu 1981 preteklo kar preveč dragocenih mesecev (medtem je bilo treba odvreči zamisel, da bi bil spomenik Ivanu Groharju narejen po njegovi skici Sejalec, ki bi imel za glavo Groharjev portret). V letu 1981 je moral Logonder na podlagi prvotnega osnutka izdelati drugi osnutek, visok en meter in na podlagi tega še enega v naravni velikosti z vsemi detajli, ki jih danes vsebuje 2,80 m visoki spomenik. Za slednjega je porabil nekaj več kot tisoč kilogramov gline in približno prav toliko mavca, tako za negativ kot za pozitiv. Pri vsem tem delu je bil kipar zgolj navaden »šihtar« in bolj malo obli-

kovalec. Kdor je kdaj koli lahko videl naravnost težaško delo, kakršno je nametovanje gline na skoraj tri metre visoko leseno in železno ogrodje in potem še oblikovanje več kot tona gline, bo moral priznati, da je vsaka pomoč več kot dobrodošla. Tone Logonder je imel srečo, da so mu pomagali znanci in prijatelji in predvsem njegova dijaka z gimnazije Janez Mravlja in Metod Frlic. V bron ga je ulil livar Andrej Kamšek iz Zgornjega Kašlja, sedemdeset centimetrov visok kamnit podstavek so izklesali delavci Marmorja s Hotavelj, okolje so uredili po načrtih arhitekta Jožeta Kočvarja. S tem bi bilo dovolj povedanega o spomeniku Groharju v Sorici, kakor tudi o njegovem ustvarjalcu, ki je dvajset let po diplomi dobil naročilo, kakršno bi si želel marsikateri kipar.

Pri opisovanju drugega obdobja Logondrove ustvarjalne poti smo se z opisom spomenika »Kmečki ženi« v Podlubniku oddaljili od posebnega obdobja v Logondrovem kiparskem opusu, ki ga predstavlja ciklus figuralnih plastik na temo »kmečke ženske«. V tem zaokroženem, tematsko zaprtem kiparskem svetu, je odmev na severnjaško postimpresio-

nistično smer Barlacha občuteno prevrednoten v domače žanrsko vzdušje, ki ga še najbolj dojamemo v kipih, kot so na primer »Klepetulji«, »Čipkarica« in drugi. Zanimiv je začetek te Logondrove poti, ki je kiparja pripeljala v rahlo stilizacijo. V portretu »Mati«, ki predstavlja kmečko ženo, upodobljeno doprsno in odeto v volnen pled, je treba iskati začetke tega drugega obdobja, čeprav so nastajali tako portreti kot ciklus »kmečkih žensk« skoraj istočasno. Prav ob tej figuri je kasneje razreševal problematiko cele stoječe figure. Nastalo je nekaj variant »Kmečke žene«, v katerih so najbolj opazni ti premiki v vedno večjo stilizacijo. Plastiko variira s posamičnimi, zaobljenimi ploskvami vse do rahlih detajlov, ki se pojavljajo kot nakazana opora konstruktivnih elementov človeške figure. Notranjo napetost poudarjajo med ploščenjem nastopajoče vzbokline, tako da pod ogrinjalom le slutimo človeško telo kot trden skelet moduliranih gmot. Zanimivo je, da je v prvih primerih »Kmečke žene« še ohranil obraz, ki ga je kasneje nadomestil samo z ovalno ploskvijo brez kakršnihkoli podrobnosti. Na ta način se je zelo oddaljil od pripovedne vsebine in s plastično formo začel pripovedovati o vrednotah, ki jih plastika mora vsebovati.

Med drugimi spomeniki je treba omeniti še povsem drugače zasnovano plastiko »Agata in Jurij« pred poslopjem Name v Skofji Loki. Dve figuri tu ustvarjata imaginaren prostor med njima,

Osnutek za značko

in ker gre za ilustracijo iz znanega Tavčarjevega dela Visoška kronika, je v tem primeru opustil stilizacijo in obe figuri obdelal skrajno realistično. Relievi za spomenik na Prtovču, ki jih je delal po skicah Iveta Subica, kažejo na zopet nov način kiparske obdelave. Poleg spomeniške plastike se je Logonder veliko ukvarjal tudi z izdelavo medalj ali z osnutki za razne značke z reliefnimi, upodobitvami znanih mož in z drugo motiviko. To pa je manj znano področje njegove ustvarjalnosti, ki nam jo je približala šele razstava.

Za konec smo prihranili še nekaj biografskih notic o življenju našega kiparja, ki kot osamelec ustvarja med številno močno vrsto slikarjev. V nekem orumelem časopisnem izrezku sem prebral, da Tone Logonder noče govoriti o sebi, o svojem življenju in o svojem delu. Češki pesnik Karel H. Macha je zapisal: »Kdor ne pozna mojega življenja, me ne bo razumel, čeprav bi pogledal v mojo notranjost.« Nekaj življenjepisnih podatkov nam še ne bo približalo osebnosti akademskega kiparja Toneta Logondra, pa nam vseeno ne preostane drugega, kot da jih naštejemo v zaporedju, ki naj ga daje življenje vsakega umetnika, to je od rojstva naprej.

V Pevnu, majhni vasi pod Križno goro in blizu Crngroba, je bil rojen 11. januarja 1932. Ker je skop v besedah, je tako tudi napisal v življenjepis in povedal le, da je kiparstvo študiral na Aka-

Detajl reliefa s spomenika

demiji za likovno umetnost v Ljubljani pri profesorju Frančišku Smerduju in da je pri njem tudi diplomiral leta 1961. Leta 1963 je prvič sodeloval na likovni razstavi v Kranju in na Bledu. Leta 1963 je bil sprejet v Društvo slovenskih likovnih umetnikov. Samo to in nič več. Na srečo pa je včasih le kaj več povedal o sebi in o svojem delu, o čemer je ohranjen časopisni članek iz leta 1962, napisan le leto dni po diplomi. O študiju je takrat povedal, da mu je bila na Akade-

miji dana predvsem naloga modelirati tisto, kar je predpisano s programom in se na ta način temeljito spoznati s kiparsko tehniko modeliranja.

To je zapis o akademskem kiparju Tonetu Logondru, loškem rojaku, ki je nastal ob kiparjevi 50-letnici. Vsekakor bo potrebno skrbneje spremljati njegovo življenjsko pot in njegove ustvarjalne dosežke, da bo mogoče izdelati za tega loškega kiparja tudi umetnostno zgodovinsko oceno.

Andrej Pavlovec